

**Załącznik nr 2 do Zarządzenia
Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB
nr 69/22 z dnia 15 grudnia 2022 r.**

**PROGRAM
OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH
KONI
RASY KONIK POLSKI**

2022

Program ochrony zasobów genetycznych koni rasy konik polski

1. Słownik pojęć

- a) Program ochrony – Program ochrony zasobów genetycznych koni rasy konik polski,
- b) Program hodowlany – Program hodowli koni rasy konik polski,
- c) Instytut - Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy - podmiot realizujący i koordynujący zadania w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich, na mocy art. 34 ust. 3 ustawy o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. z 2021, poz. 36),
- d) Związek - Polski Związek Hodowców Koni/Okręgowe Związki Hodowców Koni – podmiot prowadzący księgę hodowlaną koni rasy konik polski oraz ocenę wartości użytkowej,
- e) Grupa Robocza – Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych koni powołana zarządzeniem Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB.

2. Historia rasy

Koniki polskie są jedyną rodzimą, prymitywną rasą koni wywodzącą się prawdopodobnie od dzikich tarpanów.

Dziki konie zwane tarpanami można było jeszcze w XVIII wieku spotkać na lesistych terenach Polski, Litwy i Prus. Opisywane były w książkach i dokumentach przez dawnych kronikarzy i podróżników, którzy podkreślając ich leśne bytowanie nazywali je po łacinie *Equii silvestris* (konie leśne). W lesie chroniły się one głównie przed ludźmi, natomiast pasły się najczęściej na otwartych terenach, takich jak polany, pola, łąki czy nieużytki. Ostatnie badania, w tym badania genomu koni wskazują, że nie ma jednak pewności czy ostatnie osobniki nazywane tarpanami były dzikim gatunkiem, czy zdziczałymi końmi domowymi lub mieszańcami między dzikim gatunkiem a koniem domowym. W stanie dzikim tarpany przetrwały najdłużej w okolicach Puszczy Białowieskiej, mniej więcej do 1780 roku, kiedy to ostatecznie je odłowiono i przekazano do zwierzyńca hrabiów Zamoyskich w miejscowości Zwierzyniec k. Biłgoraja. Około 1806 roku wyłapano je ze zwierzyńca i rozdano okolicznym chłopom.

Pierwsze badania, przeprowadzone 100 lat później (w 1914 roku) przez Jana Grabowskiego i Stanisława Schucha wykazały, że w okolicach Biłgoraja przetrwały prymitywne konie przypominające w dużym stopniu dawne dzikie tarpany. Były to nieduże koniki, o wzroście około 110–130 cm, najczęściej maści myszatej z charakterystyczną ciemną pręgą wzdłuż grzbietu i niekiedy pręgowaniem na kończynach. W drugiej połowie lat dwudziestych zainteresował się nimi Tadeusz Vetulani, późniejszy profesor Uniwersytetu Poznańskiego. Jemu to głównie zawdzięczamy wprowadzenie na trwałe nazwy „konik polski”

do literatury hipologicznej. Profesor T. Vetulani wysunął ciekawą hipotezę, że spośród tarpanów żyjących na stepach wschodniej Europy wyodrębniła się odmiana leśna, która jeszcze w połowie XVIII wieku bytowała na terenach Polski, Litwy i Prus. Od tej leśnej odmiany miały pochodzić koniki polskie. Hipoteza ta znalazła wielu zwolenników, ale również i przeciwników, którzy uważali, że koniki wywodzą się nie bezpośrednio od dzikich tarpanów ale od dziczających, zdrobniałych koni domowych. Pierwsze próby prowadzenia zorganizowanej hodowli koni prymitywnych, nazwanych konikami polskimi, zostały podjęte w Polsce w 1923 roku, w Państwowej Stadninie Koni w Janowie Podlaskim i w 1928 roku w Folwarku Dworzyszczce, należącym do Liceum Krzemienieckiego. W 1936 roku, z inicjatywy Profesora T. Vetulaniego, został założony rezerwat koników polskich w Białowieży, w celu dokonania restytucji tarpana leśnego drogą naturalnej selekcji w półdzikich warunkach bytowania w Puszczy. Przed drugą wojną światową, w 1938 roku uruchomiono na terenie Wileńszczyzny trzy stadniny, w których ulokowano najlepszy materiał klaczy i ogierów, jaki na tym terenie zebrano. Niestety, materiał hodowlany z tych stadnin całkowicie zaginął w czasie wojny. W okresie okupacji założono pięć stadnin koni prymitywnych: w Derażnem na Wołyniu, w Łuce w woj. tarnopolskim, w Wacyniu pod Radomiem oraz w Felinie i Puławach w woj. lubelskim. Większość koników zaginęła bezpowrotnie podczas działań wojennych i ewakuacji w głąb Niemiec.

Po wojnie rozpoczęto odbudowę hodowli koników polskich z nielicznym materiałem, jaki ocalał: 15 koników z rezerwatu białowieskiego, 14 ze stadniny w Puławach (PINGW), 7 ze stadniny w Derażnem i pojedyncze sztuki u prywatnych hodowców. Ocalała i rewindykowana z Niemiec grupka koników (poza grupą białowieską) początkowo dosyć często zmieniała miejsce pobytu, przebywając m.in. w Kołczycach, Grodźcu Śląskim, Puławach, Rabie Wyżnej. Dopiero uruchomienie pod koniec 1949 roku stadniny w Popielnie pozwoliło na zgromadzenie tego cennego materiału w jednym miejscu. Po śmierci prof. T. Vetulaniego w 1952 roku także znaczna część koników z Białowieży trafiła do Popielna, które w owym czasie stało się głównym centrum hodowlanym tej rasy. W 1955 roku stadninę w Popielnie przejęła Polska Akademia Nauk. W tym też roku w Popielnie podjęto przerwany eksperyment prof. T. Vetulaniego i rozpoczęto, obok tradycyjnej hodowli stajennej, hodowlę rezerwatową.

Poza tym ośrodkiem, w latach pięćdziesiątych i na początku lat sześćdziesiątych powstały w kraju niewielkie stadniny, w których także zaczęto hodować koniki polskie, m.in. w Łozdaju k. Kętrzyna, Stubnie, Jeżewicach (Zakład Doświadczalny PAN), RZD Złotniki k. Poznania. Większość z nich w niedługim czasie uległa likwidacji lub ograniczeniu hodowli, ale materiał hodowlany nie przepadł i został wykorzystany przy tworzeniu ośrodków, które przetrwały do chwili obecnej. W 1970 roku przy PSK Racot, w gospodarstwie Kobylniki utworzono oddział koników polskich. W wyniku zmian organizacyjnych w 1995 roku oddział ten przejęła Poznańska Hodowla Roślin Tulce – Stacja Nasienna Kobylniki. Kolejne ośrodki hodowli konika polskiego powstały w następujących latach: 1979 r. – w SK Dobrzyniewo, 1983 r. - w SO Sieraków, 1987 r. – w KPGR Manieczki. Zaliczane one były, wraz z Popielnem, do ośrodków hodowli zachowawczej konika polskiego.

Niezależnie od rozwoju tradycyjnej hodowli koników w warunkach stajennych, rozwinęła się także ich hodowla rezerwatowa. Do hodowli popielniańskiej i pokazowej grupy białowieskiej dołączyły niewielkie rezerwaty, tzw. ostoje konika polskiego. W 1982 r. ten

system hodowli podjął Roztoczański Park Narodowy w Zwierzyńcu (historycznym miejscu przebywania ostatnich tarpanów), a w 1990 r. Eliza i Jan Płońscy założyli ostoję koników polskich w Zielonym Ostrowie, na terenie rezerwatu „Siedem Wysp” k. Węgorzewa (od 2009 r. ostoję tę prowadzi Nadleśnictwo Borki). W 2004 r. hodowlę podjął Biebrzański Park Narodowy, a w 2007 r., po powiększeniu terenu, na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy” k. Milicza założył ostoję Aleksander Kowalski. Najmłodszym ośrodkiem rezerwatowej hodowli koników polskich w Polsce jest obecnie ostoja w Nadleśnictwie Kliniska, która powstała w 2010 roku, w południowo-wschodniej części Puszczy Goleniowskiej, w dolinie rzeki Iny.

Pomyślnie rozwinęła się również hodowla konika polskiego w terenie, w tzw. chowie masowym. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. powstały terenowe ośrodki hodowlane, m.in. w powiatach: Grójec, Busko i Lubaczów. Niestety, w latach osiemdziesiątych prowadzona tam hodowla niemal całkowicie upadła, a materiał hodowlany w większości przepadł bezpowrotnie. Obecnie największe skupiska hodowli prywatnej znajdują się na terenie Wielkopolski, na Mazurach, Pomorzu, w Małopolsce i na Śląsku.

Nieliczny materiał hodowlany, jaki ocalał po II wojnie światowej i posłużył do odbudowy populacji koników polskich, nie posiadał w większości udokumentowanego pochodzenia lub miał bardzo płytkie rodowody. Dopiero nadzór hodowlany ówczesnego Centralnego Zarządu Hodowli Koni, a później Polskiej Akademii Nauk i Polskiego Związku Hodowców Koni, umożliwił wprowadzenie rodowodów i ewidencjonowanie wartości hodowlanej koników polskich.

W 1955 r. Instytut Zootechniki w Krakowie wydał Rejestr koników polskich, opracowany przez prof. Erazma Brzeskiego. W rejestrze tym podano podstawowe dane o pochodzeniu, pokroju i użytkowości 54 klaczy i 11 ogierów. Był on wstępem do wydanej 7 lat później (w 1962 r.) Księgi stadnej koników polskich, która w odstępach 4-, 5-letnich ukazuje się w formie drukowanej do chwili obecnej. Konsekwentne przestrzeganie zasad wpisu koni do ksiąg sprawiło, że istniejące luki rodowodowe schodzą do coraz niższych kratek rodowodowych i obecnie niektóre koniki są 12-15 generacją tych, które przed wojną zapoczątkowały hodowlę. Prowadzenie ksiąg hodowlanych umożliwiło dokonanie genealogicznego opracowania tej rasy i wydanie pierwszej edycji Tablic genealogicznych koników polskich, które ukazały się w 1975 roku. Zgodnie z obecnie obowiązującymi zasadami wpisu koni do ksiąg, księgi stadne koników polskich od 1984 r. są księgami zamkniętymi, co oznacza, że ich hodowla prowadzona jest w czystości rasy i jakkolwiek dolew obcej krwi (obcej rasy) jest niedozwolony.

3. Uzasadnienie konieczności ochrony

Analizując liczebność koników wpisywanych do kolejnych tomów ksiąg stadnych, można zauważyć ich stałą tendencję wzrostową. Jednocześnie, szczegółowa analiza rodowodowa wskazuje, iż obecnie w populacji, w której wyodrębniono 35 linii żeńskich i 6 linii męskich, tylko część linii wykazuje progresję (dostateczną aktywność hodowlaną). Z linii męskich najmniej licznie reprezentowane są linie ogierów: Liliput i Glej I. Spośród 35 linii żeńskich aktywnych jest tylko 16 linii, z których 7 wykazuje wyraźną progresję (Liliputka I, Karolka, Zaza, Urszulka, Tarpanka I, Traszka, Tunguska), a pozostałe niewielki rozwój lub

stagnację (Tygryska, Popielica, Wola, Białka, Ponętna, Misia II, Dzina I, Bona, Geneza). Najbardziej zagrożone wyginięciem są obecnie linie następujących klaczy: Bona, Geneza, Ponętna, Misia II i Białka. Przynależność ogierów i klaczy do wyodrębnionych linii genealogicznych wskazuje na nierównomierną ich reprezentację, co wpływa na niedostateczne zróżnicowanie zmienności genetycznej obecnej populacji konika polskiego. Na wykształcenie specyficznych cech i walorów użytkowych koników polskich wpływ mieli prawdopodobnie ich dzicy przodkowie. Dzięki temu wykształciły się u koników takie cechy, które trudno znaleźć u innych ras koni. Podkreślana jest przede wszystkim ich niespotykana wytrzymałość, odporność na trudne warunki bytowania, doskonałe dostosowanie do miejscowych warunków środowiskowych, małe wymagania paszowe, a także zdrowotność, płodność i duża w stosunku do masy ciała siła pociągowa.

Koniki polskie są rasą fenotypowo i prawdopodobnie genotypowo najbardziej zbliżoną do europejskiego dzikiego przodka koni, za jakiego uważany jest tarpan. Uznawana jest za unikalny relikw przyrodniczo-hodowlany, świadczący o naszej kulturze materialnej i wkładzie, jaki wnieśliśmy do kultury hodowlanej świata. Zachowanie jej, jako specyficznej rezerwy genetycznej dla przyszłych prac hodowlanych, a tym samym niedopuszczenie do zubożenia wewnątrzrasowej różnorodności genetycznej, jest hodowlaną koniecznością i powinnością narodową.

Obok funkcji użytkowych – w rekreacji jeździeckiej, hipoterapii, agroturystyce – koniki polskie spełniają szereg funkcji w czynnej ochronie przyrody. Utrzymywane w warunkach rezerwatowych spełniają rolę swoistych „kosiarek”, nie dopuszczając do nadmiernej sukcesji niektórych gatunków roślin (głównie drzew i krzewów) na otwartych przestrzeniach. Ich ekologiczną funkcję docenili Holendrzy, Belgowie, Niemcy, Anglicy, Francuzi. W tych krajach powstały rezerваты przyrody, w których koniki polskie aktywnie uczestniczą w pielęgnacji krajobrazu.

4. Potwierdzenie statusu zagrożenia wyginięciem

a. Określenie wielkości populacji w Programie ochrony

ROK	LICZBA STAD	LICZBA	
		KLACZY	OGIERÓW
2010	140	688	103
2015	215	1 238	172
2020	220	1 733	194
2021	231	1 873	192

Źródło: Dane Instytutu Zootechniki PIB

b. Liczba klaczy wpisanych do ksiąg hodowlanych

ROK	LICZBA KLACZY
2010	911
2015	1 301
2020	1572
2021	1 608

Źródło: Dane Polskiego Związku Hodowców Koni

Przystosowanie koników polskich do utrzymywania w warunkach bezstajennych, umożliwia szersze wykorzystanie ich do pielęgnacji krajobrazu. Liczba klaczy utrzymywanych w uznanych hodowlach rezerwatowych stanowi około 6% populacji klaczy tej rasy

Rasy rodzime zwierząt gospodarskich, pomimo posiadania unikalnych cech i zdobności adaptacyjnych do trudnych warunków środowiska, ze względu na małą opłacalność hodowli narażone są na spadek liczebności i w konsekwencji mogą wyginąć. Z tego względu niezwykle ważne jest monitorowanie statusu zagrożenia danej rasy. W wyniku prowadzonych obserwacji i badań oraz przyjętych światowych rozwiązań, a także w oparciu o dane z realizacji programów ochrony zasobów genetycznych poszczególnych populacji w Instytucie opracowano model szacowania statusu zagrożenia ras rodzimych, dostosowany do warunków polskich.

Aktualny status zagrożenia dla rasy wynoszący 1,8 wraz z opisem metody szacowania tego statusu znajduje się na stronie internetowej Instytutu pod adresem: <http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/>.

Na podstawie liczby samic wpisanych do ksiąg oraz wartości wskaźnika statusu zagrożenia w rasie **konik polski** stwierdzono, że obecnie rasa wymaga ochrony jako **rasa zagrożona**.

5. Cele Programu

Celem programu ochrony jest:

- 1) zachowanie i powiększenie liczebności rasy koników polskich jako populacji stanowiącej bardzo cenny składnik różnorodności genetycznej ras i typów koni, a także jako reliktu rodzimej hodowli;
- 2) utrzymanie na odpowiednim poziomie wewnątrzrasowej zmienności genetycznej dla zagwarantowania możliwości dalszej pracy hodowlanej w rasie koników polskich;
- 3) utrzymanie i utrwalenie specyficznych cech genotypowych i fenotypowych koników polskich, takich jak:
 - charakterystyczny typ i pokrój, płciowy i rasowy,
 - przystosowanie dla miejscowego środowiska, w tym do chowu bezstajennego,
 - niewielkie wymagania odnośnie żywienia i pielęgnacji,
 - zdrowotność,
 - dobra płodność,
 - przydatność do użytkowania zaprzęgowego,

- przydatność do użytkowania wierzchowego (jeździectwo rekreacyjne, rajdy konne, hipoterapia),
 - żywy, lecz zrównoważony temperament,
 - łagodny charakter;
- 4) w związku z obecnie preferowanymi rodzajami użytkowania – doskonalenie cech związanych z użytkowaniem rekreacyjnym (ruch), jednakże bez zasadniczej zmiany typu konika.

Objęta programem ochrony populacja koników polskich stanowi rezerwę genetyczną oraz materiał wyjściowy do wytworzenia ogierów, które będą oddziaływać na pozostałą populację tej rasy.

6. Wzorzec rasy

Do programów ochrony koników polskich będą przyjmowane wyłącznie osobniki maści myszatej z pręgą, bez żadnych odmian. Maść myszata może być o odcieniu od jasno do ciemnomyszatego lub o odcieniu bułanomyszatym. W grzywie i ogonie dopuszczalne są jasne włosy. Pożądany jest typ pokrojowy konia prymitywnego, z obfitym uwłosieniem grzywy i ogona. Dopuszczalne są nieco szlachetniejsze głowy, niewielką rozbieżność przednich kończyn i szablatość tylnych kończyn. Inne maści, które nie zostały uznane za typowe dla rasy, a pojawiają się sporadycznie eliminują konia z udziału w programie ochrony.

Wymagane standardy biometryczne koni dorosłych przy wpisie do księgi głównej w wieku około 3 lat oraz po obowiązkowej weryfikacji po ukończeniu 5. roku życia:

klacze

- wysokość w kłębie – od 130 cm do 140 cm,
- obwód klatki piersiowej – wartości minimalne 165 cm,
- obwód nadpęcia, wartości minimalne – 16,50 cm;

ogierzy

- wysokość w kłębie – od 130 cm do 140 cm,
- obwód klatki piersiowej – wartości minimalne 165 cm,
- obwód nadpęcia, wartości minimalne – 17,50 cm.

Po ukończeniu 5. roku życia, ale nie później niż do końca roku kalendarzowego w którym kończą 7. rok życia, konie wpisane do księgi głównej ogierów (GO) oraz klacze wpisane do księgi głównej klaczy (GK) podlegają obowiązkowej weryfikacji wymiarów i oceny bonitacyjnej, których wyniki należy zamieścić w dokumentacji hodowlanej i bazie danych.

W przypadku występowania granicznych (progowych), dopuszczalnych wymiarów u klaczy przystępujących do programu ochrony po dłuższej przerwie oraz u klaczy starszych, które nie miały dokonanej obowiązkowej weryfikacji, Instytut ma prawo do uzyskania aktualnych wymiarów wykonanych przez uprawnionego inspektora hodowlanego, przed kwalifikacją klaczy do programu ochrony. Taka sama zasada dotyczy ogierów uznawanych do krycia klaczy uczestniczących w programie ochrony.

7. Zakres i metody służące realizacji Programu ochrony:

7.1 Metody hodowlane

7.1.1 Ocena rodowodowa

Przeprowadzana na podstawie szczegółowej analizy rodowodu. Pochodzenie koni musi być potwierdzone badaniem grup krwi lub badaniem DNA po obojgu rodzicach, wykonanym w upoważnionym laboratorium.

7.1.2 Ocena wartości użytkowej

Ocena wartości użytkowej w hodowli stajennej i bezstajennej przeprowadzona jest zgodnie z przepisami obowiązującymi przy wpisie koników polskich do księgi koni rasy konik polski (na podstawie oględzin i wywiadu)

- połowa próba wstępna,
- połowa próba zaprzęgowa,
- połowa próba wierzchowa.

Dodatkowo zaleca się monitorowanie cech specyficznych dla rasy, takich jak: zdrowotność, długowieczność, temperament, przystosowanie do chowu bezstajennego.

Konie utrzymywane w uznanych hodowlach rezerwatowych nie podlegają obowiązkowi wykonywania pomiarów biometrycznych oraz nie podlegają próbom użytkowości. Podlegają obowiązkowi oceny bonitacyjnej.

Ocena wartości użytkowej przeprowadzana jest przez Związek zgodnie z obowiązującym regulaminem prób dzielności zawartym w Programie hodowli koni rasy konik polski.

W hodowli zachowawczej koników polskich utrzymane są trzy odrębne sposoby (systemy) hodowli:

- hodowla rezerwatowa systemem półnaturalnym, bezstajennym (w naturalnym środowisku leśnym lub łąkowo-leśnym, w otoczeniu innych dziko żyjących zwierząt, w grupach haremowych – tabunach). Uznanie hodowli za rezerwatową, potwierdza Komisja Księgi Stadnej Koni Rasy Konik Polski,
- hodowla bezstajenna (chów bezstajenny na dużych pastwiskach z ewentualnym wykorzystaniem wiat, w których konie mogą znaleźć schronienie podczas niekorzystnych warunków pogodowych),
- hodowla stajenna, w której zaleca się ograniczenie chowu alkierzowego i stosowanie chowu wolnowybiegowego.

Prowadzone są odrębne systemy selekcji koników: dla hodowli rezerwatowej oraz stajennej i bezstajennej:

Hodowla rezerwatowa

Ze względu na specyfikę hodowli rezerwatowej system selekcji jest ukierunkowany wyłącznie na utrzymanie i utrwalenie istniejących cech. System ten składa się z 2 elementów:

- 1) selekcji naturalnej, mającej decydujące znaczenie, zachodzącej samorzutnie

w warunkach rezerwatowych, zmierzającej do utrzymania:

- odporności na warunki atmosferyczne związane z chowem bezstajennym;
- zaradności w wyszukiwaniu i dobrym wykorzystaniu paszy dostępnej w warunkach naturalnych;
- płodności i zdolności do odchowywania potomstwa bez ingerencji człowieka;
- odporności na schorzenia i pasożyty;
- braku szczególnych wymagań w zakresie pielęgnacji (zwłaszcza kopyt);
- odpowiedniego zachowania socjalnego, umożliwiającego tabunowy tryb życia (tworzenie stabilnych tabunów przez dominujące ogiery, brak dzieciobójstwa przez ogiery stadne);
- umiejętność współistnienia z innymi dziko żyjącymi gatunkami.

2) umiarkowanej selekcji zootechnicznej, zmierzającej do zachowania typu rasowego (maść myszata bez odmian, brak rażących wad pokroju).

Do hodowli rezerwatowej uczestniczącej w programie ochrony mogą być dołączane tylko osobniki pochodzące z tej samej lub innej uznanej do programu ochrony hodowli rezerwatowej. Klacze i ogiery, które zostały wycofane z hodowli rezerwatowej, aby móc dalej uczestniczyć w programie ochrony w innym stadzie, podlegają obowiązkowi wykonania pomiarów biometrycznych, oceny bonitacyjnej i zaliczeniu próby dzielności.

Hodowla stajenna i bezstajenna

W hodowli stajennej i bezstajennej stosowane są następujące kryteria selekcji:

- eksterier i rozwój fizyczny;
- wyniki prób użytkowości;
- wyniki użytkowości rozplodowej.

Ocena własnej wartości użytkowej

Ocena wartości użytkowej w hodowli stajennej przeprowadzona jest zgodnie z przepisami obowiązującymi przy wpisie koników polskich do księgi i obejmuje:

- 1) typ i pokrój (w skali 100-punktowej przy wpisie do księgi oraz po obowiązkowej weryfikacji po ukończeniu 5. roku życia),
- 2) zdrowie,
- 3) pomiary biometryczne (zgodnie ze wzorcem rasy, przy wpisie do księgi oraz po obowiązkowej weryfikacji po ukończeniu 5. roku życia),
- 4) płodność,
- 5) charakter, zachowanie się w odniesieniu do ludzi, w czasie pielęgnacji, względem innych koni, podczas użytkowania,
- 6) klacze – wartości macierzyńskie,
- 7) ogiery – wartość rozplodowa,
- 8) wartość użytkowa – wyniki prób dzielności przeprowadzonych zgodnie z obowiązującym Programem hodowli koni rasy konik polski.

Przeprowadzane są 3 rodzaje prób użytkowości:

- polowa próba wstępna,
- polowa próba zaprzęgowa,

- polowa próba wierzchowa.

Obok wymienionych prób użytkowości: polowej próby zaprzęgowej i polowej próby wierzchowej dopuszcza się możliwość oceny wartości użytkowej koników polskich na podstawie przeprowadzonych prób alternatywnych wierzchowych i zaprzęgowych zatwierdzonych przez Komisję Księgi Stadnej (zgodnie z Programem hodowli koni rasy konik polski).

Ocena użytkowości rozplodowej

1. Klacze – ocena efektywności rozrodczej prowadzona jest na podstawie:

- liczby żywo urodzonych źrebiąt,
- liczby źrebiąt odsadzonych,

2. Ogiery – ocena efektywności rozrodczej prowadzona jest na podstawie:

- prawidłowości zachowań seksualnych (libido),
- skuteczności krycia,
- liczby żywo urodzonych źrebiąt.

7.1.3 Ocena genetyczna

Na ocenę genetyczną klaczy lub ogiera składa się indywidualna ocena osobnicza, obejmująca m.in. płodność, plenność, odchów źrebiąt, wykorzystanie rozplodowe, zdrowotność, wykorzystanie paszy, właściwości biologiczne specyficzne dla rasy i sposobu utrzymania, typ, pokrój, rozwój fizyczny i inne, a także ocena wartości użytkowej.

Docelowo przewiduje się sporządzanie, na podstawie wyników prób użytkowości dla poszczególnych koni, diagramów przedstawiających wartości bezwzględne i odchylenia wartości uzyskiwanych przez danego osobnika od wartości średnich, podane w jednostkach odchylenia standardowego.

7.1.4 Metody doboru zwierząt do kojarzeń i zasady ich prowadzenia

W populacji objętej programem ochrony należy stosować krycie naturalne m.in. w celu zachowania prawidłowego libido. Klaczy nie wolno kryć ogierami blisko z nimi spokrewnionymi, czyli: ojcami, synami, braćmi, półbraćmi. Pierwsze zażrebiecie klaczy nie powinno mieć miejsca wcześniej niż przed ukończeniem przez nią 30. miesiąca życia (za wyjątkiem hodowli rezerwatowej). W hodowli rezerwatowej dopuszcza się spontaniczne kojarzenia i tworzenie haremów.

Dobór zwierząt do kojarzeń oparty jest na systemie uwzględniającym zachowanie zmienności genetycznej, zapobieganie nadmiernemu wzrostowi inbredu oraz kompensację cech. Wyboru ogierów dopuszczonych do krycia klaczy uczestniczących w programie dokonuje Związek, a Instytut ostatecznie zatwierdza listy ogierów programowych.

Dla zachowania zmienności genetycznej dąży się do zrównoważonego kontynuowania i rozwoju istniejących 6 linii męskich i 16 linii żeńskich. Okresowo, co kilka lat, należy przeprowadzać analizy, mające na celu śledzenie rozwoju poszczególnych linii i niedopuszczenie do ich wygaśnięcia.

Oprócz kontynuowania linii męskich i żeńskich zaleca się komputerowe obliczenia potencjalnego inbrodu dla różnych kombinacji kojarzeń, które będą uwzględniane w planach kojarzeń w poszczególnych ośrodkach hodowlanych.

8. Zasady wyboru i kwalifikacji zwierząt do programu ochrony

8.1 Zasady wyboru klaczy do programu ochrony

Do programu ochrony mogą być zakwalifikowane klacze rasy konik polski, wyłącznie hodowli krajowej, urodzone w Polsce, poddane ocenie wartości użytkowej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które:

- 1) są wpisane do polskiej księgi głównej klaczy (GK) rasy konik polski, która jest księgą zamkniętą;
- 2) wywodzą się z wyodrębnionych polskich rodzin żeńskich;
- 3) posiadają typ płciowy i rasowy oraz inne cechy charakterystyczne dla rasy konik polski, określony w programie ochrony;
- 4) charakteryzują się umaszczeniem i cechami budowy zgodnymi ze wzorcem rasy określonym w programie ochrony;
- 5) wykazują się zdrowiem, prawidłowym rozwojem i budową ciała;
- 6) uzyskały w ocenie pokroju w skali 100-punktowej co najmniej 76 pkt bonitacyjnych, w tym za typ rasowy co najmniej 13 pkt;
- 7) mają obowiązkowo potwierdzone pochodzenie za pomocą markerów genetycznych, określonych na podstawie badań przeprowadzonych w upoważnionych laboratoriach;
- 8) mają pisemne świadectwo pokrycia lub urodziły źrebię w ostatnich 12 miesiącach;
- 9) klacze rasy konik polski zgłaszane po raz pierwszy od 2023 r. do programu ochrony, muszą mieć już zaliczoną zasadniczą próbę dzielności dla klaczy (zgodnie z Programem hodowli koni rasy konik polski), z zastrzeżeniem, że próba dzielności jest obowiązkowa dla klaczy wpisanych do księgi po 15 marca 2016 r. Dotyczy również klaczy, które miały przerwę w realizacji programu;
- 10) warunkiem kontynuowania programu ochrony klaczy rasy konik polski uczestniczącej w programie, która otrzymała wpis do księgi stadnej koni rasy konik polski po 15 marca 2016 r. jest zaliczenie zasadniczej próby dzielności z wynikiem pozytywnym, do końca roku kalendarzowego, w którym klacz kończy 7 lat. Sposób przeprowadzenia próby dzielności określa Program hodowli koni rasy konik polski, z zastrzeżeniem, że próba dzielności jest obowiązkowa dla klaczy wpisanych do księgi po 15 marca 2016 r.;
- 11) są stanowione tylko ogierem rasy konik polski, wskazanym przez Związek, zaakceptowanym przez Instytut, spełniającym warunki programu ochrony, zawarte w pkt.: "Zasady wyboru ogierów dopuszczonych do krycia klaczy w programie ochrony", po którym urodzone potomstwo również musi spełniać warunki rodowodowe uczestnictwa w programie ochrony.

8.2 Zasady wyboru ogierów do programu ochrony

Do uczestnictwa w programie ochrony mogą być zakwalifikowane ogiery rasy konik polski, wyłącznie hodowli krajowej, urodzone w Polsce, poddane ocenie wartości użytkowej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które:

- 1) są wpisane do polskiej księgi głównej ogierów (GO) rasy konik polski, która jest księgą zamkniętą;
- 2) wywodzą się z wyodrębnionych polskich linii męskich;
- 3) posiadają typ płciowy i rasowy oraz inne cechy charakterystyczne dla rasy konik polski, określony w programie ochrony;
- 4) charakteryzują się umaszczeniem i cechami budowy zgodnymi ze wzorcem rasy określonym w programie ochrony;
- 5) wykazują się zdrowiem, prawidłowym rozwojem i budową ciała;
- 6) są ocenione na minimum 78 pkt bonitacyjnych, w tym uzyskały minimum 13 pkt za typ;
- 7) mają obowiązkowo potwierdzone pochodzenie za pomocą markerów genetycznych, określonych na podstawie badań przeprowadzonych w upoważnionych laboratoriach;
- 8) potomstwo urodzone po nich spełnia warunki rodowodowe uczestnictwa w programie ochrony;
- 9) mają zaliczoną próbę dzielności z wynikiem pozytywnym zgodnie z obowiązującym regulaminem Programu hodowli koni rasy konik polski.

9. Zakres kriokonserwacji materiału biologicznego i sposób wykorzystania tego materiału.

Obowiązkowo stosowany jest rozród naturalny, tzw. krycie z ręki lub krycie w tabunie. Inseminacja nasieniem świeżym lub schłodzonym oraz inseminacja nasieniem mrożonym dozwolona jest wyłącznie w szczególnych przypadkach, po wcześniejszym uzyskaniu pisemnej zgody Grupy Roboczej i Instytutu. Wykorzystanie zdeponowanego materiału biologicznego jest możliwe po uzyskaniu zgody Instytutu.

W celu zabezpieczenia ciągłości linii męskich i żeńskich, w uzasadnionych przypadkach materiał biologiczny może być gromadzony i przechowywany w postaci zamrożonego nasienia, pochodzącego od wytypowanych ogierów. Jeżeli zajdzie taka potrzeba, od wytypowanych dawczyń mogą być pobierane również zarodki w celu ich zamrożenia. Zdeponowany materiał będzie stanowił rezerwową pulę genów.

Materiał biologiczny koni rasy konik polski objętych programem ochrony będzie zdeponowany i przechowywany w Krajowym Banku Materiałów Biologicznych Instytutu. Sposób i tryb pobierania materiału biologicznego określony będzie w osobnych procedurach. Materiał będzie pobierany i deponowany w miarę dostępnych środków.

Ogierzy oraz klacze, od których będzie pozyskiwany, zamrażany i przechowywany materiał biologiczny, typuje Związek oraz Instytut.

10. Zasady organizacji i realizacji Programu ochrony

Klacje

Programem ochrony zasobów genetycznych konika polskiego są obejmowane klacje, które:

- 1) spełniają warunki określone w punkcie: „Zasady wyboru klaczy do programu ochrony”,
- 2) mogą być stanowione wyłącznie ogierami z listy ogierów, przedstawionej każdego roku przez Związek do akceptacji Instytutu w terminie do 28 lutego i opublikowanej na

stronie internetowej Związku,

- 3) w ciągu każdego z kolejnych 5-letnich okresów uczestnictwa w programie ochrony rodzą co najmniej dwa źrebięta (po ogierze z listy dopuszczonym do krycia klaczy w programie ochrony) opisane i ocenione pod matkami na co najmniej 14 pkt w 20-punktowej skali oceny źrebiąt (po 5 pkt. za typ, pokrój, zdrowie oraz ruch) do końca 2022 r. i odchowują je do wieku co najmniej 2 miesięcy; z tym że pierwsze źrebięta ma być urodzone w ciągu każdego pierwszych 2 lat uczestnictwa w programie. Od 1 stycznia 2023 r. źrebięta muszą być ocenione pod matkami na co najmniej 6,0 pkt., gdzie ocena jest średnią ocen cząstkowych za poszczególne cechy (po 10 pkt. za typ, budowę, zdrowie i rozwój oraz ruch) i wynosi maksymalnie 10 pkt. (z dokładnością 0,1),
- 4) pochodzenie potomstwa, urodzonego w ramach programu ochrony (każde 2 sztuki od klaczy na każde kolejne 5 lat), musi być potwierdzone na drodze badań DNA wykonanych w upoważnionym laboratorium,
- 5) w ciągu każdego pięciu lat uczestnictwa w programie ochrony od klaczy musi być co najmniej jeden potomek hodowlany (klacz lub ogier) spełniający warunki programu ochrony wpisany do księgi głównej klaczy lub księgi głównej ogierów rasy konik polski. Klacz, która nie wywiąże się z tego warunku nie będzie mogła być dalej kwalifikowana do programu ochrony, do momentu spełnienia tego wymogu,
- 6) od 2023 r. w przypadku nowych hodowców/właścicieli oraz tych, którzy rozpoczynają na nowo kolejne zobowiązanie, łączna liczba klaczy zgłaszanych i uczestniczących w programie ochrony zostaje ograniczona od co najmniej 2 klaczy do maksymalnie 80 klaczy przypadających na jednego hodowcę/właściciela uczestniczącego w programie ochrony. Dotyczy wszystkich klaczy zarejestrowanych na nr ewidencyjny gospodarstwa hodowcy/właściciela, łącznie z klaczami z przejęcia zobowiązania od innego beneficjenta. Jeden hodowca/właściciel może mieć w danym roku nie więcej niż 80 szt. klaczy uczestniczących w programie ochrony. Pozostali hodowcy/właściciele realizujący program ochrony, w przypadku liczebności klaczy powyżej 80 szt., mogą kontynuować program ochrony do czasu zakończenia trwającego zobowiązania z liczbą klaczy zakwalifikowaną w 2022, bez możliwości dalszego powiększania (dotyczy również braku możliwości przejmowania zobowiązania od innych beneficjentów). W momencie rozpoczynania na nowo kolejnego zobowiązania obowiązuje już limit łącznie do 80 wszystkich klaczy uczestniczących w programie ochrony u jednego hodowcy/właściciela,
- 7) w przypadku stosowania tabunowego systemu krycia, na jednego ogiera może przypadać maksymalnie do 20 klaczy,
- 8) klacz uczestnicząca w programie ochrony musi mieć zapewniony codzienny dostęp do ruchu (wybieg/praca pod siodłem, w zaprzęgu, pastwisko),
- 9) maksymalna liczba klaczy dopuszczonych do udziału w ramach programów ochrony, szacowana będzie na podstawie statusu zagrożenia <http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/status-zagrozenia-ras>.

Ogierzy

Programem ochrony zasobów genetycznych konika polskiego są obejmowane ogierzy, które:

- 1) spełniają warunki określone w punkcie: „Zasady wyboru ogierów do programu

- ochrony”,
- 2) stanowić mogą wyłącznie ogiery z listy ogierów, przedstawionej każdego roku przez Związek do akceptacji Instytutu w terminie do 28 lutego i opublikowanej na stronie internetowej Związku,
 - 3) **w ciągu każdych z kolejnych 5-letnich okresów uczestnictwa w programie ochrony** po ogierze musi urodzić się w ciągu pierwszych dwóch lat co najmniej 2 źrebięta spełniające warunki programu ochrony, odchowane do co najmniej 2 miesięcy, opisane i ocenione pod matkami na co najmniej 16 pkt. bonitacyjnych w 20 punktowej skali, do końca 2022 r. W pozostałych trzech latach muszą się urodzić co roku co najmniej dwa źrebaki (6 szt.) spełniające warunki programu ochrony, odchowane do co najmniej 2 miesięcy, opisane i ocenione pod matkami na co najmniej 16 pkt. bonitacyjnych w 20 punktowej skali, do końca 2022 r. Razem w ciągu pięciu lat 8 źrebaków. Od 1 stycznia 2023 r. źrebięta muszą być ocenione pod matkami na co najmniej 7,5 pkt., gdzie ocena jest średnią ocen cząstkowych za poszczególne cechy (po 10 pkt. za typ, budowę, zdrowie i rozwój oraz ruch) i wynosi maksymalnie 10 pkt. (z dokładnością 0,1 pkt.),
 - 4) w ciągu każdych pięciu lat uczestnictwa w programie ochrony po ogierze musi być co najmniej jeden potomek hodowlany (klacz lub ogier) spełniający warunki programu ochrony wpisany do księgi głównej klaczy lub księgi głównej ogierów rasy konik polski. Ogier, który nie wywiąże się z tego warunku nie będzie mógł być dalej kwalifikowany do programu ochrony, do momentu spełnienia tego wymogu,
 - 5) ogiery kryjące w programie ochrony MUSZA mieć zapewniony codzienny dostęp do ruchu, powinny być utrzymywane w standardzie dobrostanu określonym stosownymi przepisami,
 - 6) płatność z tytułu krycia klaczy objętych programem ochrony będzie przysługiwała tylko ogierom posiadającym kategorię A, B lub E, zgodnie z Załącznikiem nr 2 Programu hodowlanego danej rasy, na podstawie dotychczasowego potomstwa oraz młodym ogierom, które zaliczyły zasadniczą próbę dzielności oraz zostały ocenione przy wpisie na min. 80 pkt bonitacyjnych w tym 14 pkt. za typ (zmiana punktacji po weryfikacji nie będzie brana pod uwagę). W ciągu kolejnych pięciu lat po uzyskaniu wpisu takie ogiery muszą uzyskać kategorię B, aby nadal aplikować o płatność. Ogiery z mniejszą liczbą punktów bonitacyjnych będą mogły aplikować o płatność dopiero po uzyskaniu kategorii B,
 - 7) ogiery aby uzyskać płatność z tytułu krycia klaczy objętych programem ochrony muszą spełniać ściśle wszystkie warunki programu ochrony danej rasy: rodowodowe, biometryczne, bonitacyjne i wzorca rasowego, w tym konserwatywnego umaszczenia i pomiarów biometrycznych bez żadnych odstępstw. Ogiery, które po weryfikacji nie spełnią warunków programu ochrony nie będą mogły dalej uczestniczyć w programie ochrony, a tym bardziej korzystać z płatności,
 - 8) ogier zgłaszany do płatności w ramach uczestnictwa w programie ochrony musi w nim uczestniczyć przez cały okres 5. lat trwania interwencji (dawniej zobowiązania rolnośrodowiskowego). Wycofanie bez sankcji możliwe będzie tylko w przypadku wystąpienia siły wyższej (padnięcie, skierowanie na ubój, potwierdzona badaniami klinicznymi utrata zdolności rozrodczych). W trakcie trwania 5-letniego zobowiązania możliwe będzie zastępowanie ogiera innym oraz dołączanie nowych ogierów tej samej rasy (zwiększenie stada), po spełnieniu warunków programu ochrony,

- 9) ogier zgłaszany do płatności w ramach uczestnictwa w programie ochrony musi mieć obowiązkowo co rocznie zarejestrowany punkt kopulacyjny w miejscu siedziby stada, nawet jeżeli zakłada się krycie tylko własnych klaczy, również w tabunie (za wyjątkiem ogierów kryjących w uznanych do programu ochrony ośrodkach hodowli rezerwatowej),
- 10) minimalna liczba: 1 ogier danej rasy.

Hodowca/właściciel zobowiązany jest do utrzymania klaczy i ogierów w warunkach zgodnych z przepisami o dobrostanie zwierząt

- a) w dobrej kondycji i pielęgnacji koni (brak wychudzenia lub zatuczenia, stan kopyt), przeprowadzać przynajmniej 2 razy w roku korekcie kopyt;
- b) zabezpieczyć dobre warunki stajenne (min 2 razy dziennie karmienie i pojenie), lub bezstajenne z dostępem do wody i paszy poza sezonem pastwiskowym w okresie jesienno-zimowym oraz ochrona przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi (zadaszenie, zadrzewienie);
- c) klacze, zwłaszcza ze źrebiętami muszą mieć zapewniony dostęp do pastwiska w okresie od maja do października wraz z dostępem do wody;
- d) ogiery muszą mieć zapewniony dostęp do wybiegów/pastwisk lub zapewniony ruch w zaprzęgu lub pod siodłem;
- e) w gospodarstwach, na terenie gdzie utrzymywane są konie oraz w stajniach nie mogą znajdować się przedmioty niebezpieczne, np.: maszyny rolnicze, materiały budowlane, ostre przedmioty itp.;
- f) hodowca/właściciel jest obowiązany składać co roku do Instytutu podpisane Oświadczenie dotyczące warunków dobrostanu (Załącznik 1).

Hodowcy/właściciele nie spełniający wymagań dobrostanu będą usuwani z programu ochrony.

Kwalifikacja stad i koni do udziału w programie ochrony dokonywana jest przez Instytut na podstawie wniosku hodowcy/właściciela, zgodnie z obowiązującą procedurą kwalifikacji.

Przed rozpoczęciem realizacji programu ochrony stada mogą być losowo weryfikowane pod kątem stosowania się do zapisów programu ochrony oraz wymagań dobrostanu określonych w programie ochrony (pielęgnacja, dostęp do pastwisk, wybiegów).

Przy rozpatrywaniu wniosku o uczestnictwo w programie ochrony, w oparciu o ocenę Związku, uwzględniane są również:

- warunki przyrodnicze i środowiskowe ocenianego ośrodka,
- warunki stajenne (całe zaplecze, stajnie, wybiegi, pastwiska) lub bezstajenne (powierzchnia wybiegów, pastwisk, ochrona przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi),
- możliwość zapewnienia prawidłowej opieki i nadzoru nad końmi,
- warunki paszowe, kondycja koni (brak wychudzenia lub zatuczenia, stan kopyt),
- formy użytkowania koni, wykorzystanie w agroturystyce i rekreacji, aktywność

związana z promowaniem koni poprzez uczestnictwo w pokazach, wystawach, zawodach itp.

Podczas wizytowania stada przez koordynatora programu ochrony hodowca/właściciel ma obowiązek zaprezentować wszystkie konie uczestniczące w programie ochrony, ich warunki utrzymania oraz dokumenty identyfikacyjne. Uchylenie się od tego obowiązku skutkować będzie wykluczeniem hodowcy/właściciela z uczestnictwa w programie ochrony.

Hodowca/właściciel zobowiązany jest do utrzymywania koni we wskazanym w Wykazie klaczy i ogierów miejscu siedziby stada oraz do natychmiastowego informowania Instytutu o zmianie miejsca pobytu koni w wyniku przeniesienia, zastąpienia, sprzedaży lub zakupu innych koni.

Nie spełnienie powyższych warunków skutkować będzie brakiem akceptacji i wykluczeniem z programu ochrony.

Hodowca/właściciel koni rasy konik polski uczestniczący w programie ochrony zobowiązany jest do utrzymywania co najmniej 2 klaczy tej rasy wpisanych do księgi głównej klaczy (GK) lub co najmniej 1 ogiera tej rasy wpisanego do księgi głównej ogierów (GO), zakwalifikowanych do uczestnictwa w programie ochrony, w warunkach zgodnych z przepisami o dobrostanie zwierząt. Klacze i ogiery muszą być poddawane ocenie wartości użytkowej dokonanej przez prowadzącego księgę, być użytkowane rozplodowo i rodzic wartościowe potomstwo.

W pierwszej kolejności do udziału w programie ochrony kwalifikowane będą klacze i ogiery, które rodowodowo odpowiadają jego założeniom odnośnie najbardziej zagrożonych linii męskich i żeńskich oraz pod względem stopnia inbrodu.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, dotyczących cennych i zasłużonych dla ochrony koni, na pisemny wniosek hodowcy/właściciela poparty przez Związek, Instytut może wyjątkowo podjąć decyzję o kwalifikacji klaczy lub ogiera do programu ochrony, pomimo niespełnienia wszystkich wymogów programu.

Instytut corocznie prowadzi weryfikację koni zakwalifikowanych do udziału w programie ochrony pod kątem przestrzegania zasad w nim określonych. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w realizacji programu ochrony stado lub poszczególne konie, których te nieprawidłowości dotyczą, mogą zostać wykluczone z programu ochrony. W pierwszej kolejności kwalifikowane są zwierzęta, które zgodnie z wytycznymi programu ochrony dla danej rasy są niezbędne do jego pełnej realizacji.

Program ochrony zasobów genetycznych konika polskiego realizowany jest przez:

- a) hodowcę/właściciela koni rasy konik polski,
- b) Związek,
- c) Instytut.

Zasady współpracy Instytutu i Związku określa zawarte aktualnie obowiązujące porozumienie. Zasady realizacji i uczestnictwa hodowcy/właściciela w programie ochrony określa *Umowa o przystąpieniu do realizacji programu ochrony zasobów genetycznych koni rasy konik polski* zawarta pomiędzy hodowcą/właścicielem stada a Instytutem (aktualnie obowiązujące umowy zachowują ważność).

W przypadku stwierdzenia nieprzestrzegania zapisów ww. Umowy oraz niniejszego programu ochrony przez hodowcę może on zostać usunięty z programu ochrony bez prawa

powtórnego przystąpienia.

Zalecane jest wsparcie dla programu ochrony zasobów genetycznych populacji konika polskiego poprzez podejmowanie przez realizatorów dodatkowych działań, takich jak:

- a) badania naukowe dotyczące m.in. fenotypowej i genotypowej charakterystyki populacji (szczegółowej charakterystyki zootechnicznej, określenia dystansu genetycznego, grup krwi, polimorfizmu białek i innych markerów genetycznych, badań etologicznych i in.);
- b) popularyzacja szerokiej możliwości wykorzystania konika polskiego w rekreacji jeździeckiej, hipoterapii, agroturystyce oraz w czynnej ochronie przyrody do pielęgnacji krajobrazu;
- c) organizacja wystaw, pokazów, zawodów jeździeckich;
- d) upowszechnianie wiedzy o populacji koników polskich w środkach masowego przekazu (radio, telewizja), książkach, artykułach prasowych i innych.

Podmioty zaangażowane w realizację programu ochrony będą zabiegały o pozyskanie środków finansowych na jego realizację z dostępnych programów rządowych, środków unijnych, projektów badawczych placówek naukowych oraz ze źródeł pozarządowych.

11. Nadzór nad realizacją oraz ocena efektywności działania Programu ochrony

Nadzór merytoryczny nad realizacją Programu ochrony zasobów genetycznych konika polskiego sprawuje Instytut. Grupa Robocza, działająca przy Instytucie dokonuje oceny efektywności działania Programu ochrony poprzez analizę przebiegu realizacji jego celów. Analiza ta jest wykonywana na podstawie danych przekazanych przez Związek oraz Koordynatora Programu ochrony zasobów genetycznych koni rasy konik polski. Grupa opiniuje również sprawy wątpliwe oraz może wnioskować o zmiany w programach ochrony.

12. Piśmiennictwo z uwzględnieniem poprzednich programów ochrony

- 1) Grabowski J., Schuch S. (1921). Badania nad koniem miejscowym. *Gazeta Rolnicza*, nr 35–37.
- 2) Hrobni Z. (1959). Historyczny rys hodowli koni prymitywnych w Polsce. *Rocz. Nauk Roln.*, seria B, t.73, z.4, ss.625–721.
- 3) Hrobni Z., Jaworowska M., Swinarski J. (1970). Ważniejsze linie krwi w hodowli koników. *Koń Polski*, nr 2, ss. 6–13
- 4) Hrobni Z., Jaworowska M. (1975). *Tablice genealogiczne koników polskich*. Prace i Materiały Zootechniczne. Dodatek do z. 7, PWN, Warszawa.
- 5) Jaworski Z. (1997). *Tablice genealogiczne koników polskich*. SBREiHZZ, PAN w Popielnie.
- 6) Jaworski Z., Jaszczyńska M. (2004). *Program hodowlany ochrony zasobów genetycznych konika polskiego*.
- 7) Jezierski T., Jaworski Z. (1995). *Koniki polskie z Popielna*. IGiHZ PAN w Jastrzębcu.
- 8) Jezierski T., Jaworski Z. 2008. *Das Polnische Konik*. Die Neue Brehm-Bücherei Bd.658, Westarp Wissenschaften Verlag GmbH.
- 9) Kaproń M., Jezierski T., Twarduś H., Kaproń H. (1985). *Projekt programu hodowli koników polskich*. Maszyn. powiel., IHiTPZ, AR Lublin.
- 10) Kownacki M. (1984). *Koniki polskie*. WNRiL PAN, PWN Warszawa.
- 11) Łukomski S. (1986). *Hodowla koników w stadninach wielkopolskich*. *Koń Polski*, nr 4, ss. 8–13.
- 12) *Polski Związek Hodowców Koni w Warszawie*. *Księgi stadne koników polskich*, tom:

- I – 1962, II – 1967, III – 1973, IV – 1979, V – 1984, VI – 1990, VII – 1994, VIII – 2000, IX – 2010.
- 13) Polski Związek Hodowców Koni w Warszawie (2020). Program hodowli koni rasy konik polski.
 - 14) Polski Związek Hodowców Koni w Warszawie (1995). Regulamin prowadzenia ksiąg koni zarodowych.
 - 15) Program ochrony zasobów genetycznych koni rasy konik polski (2017). Zał. Nr 2 do Zarządzenia Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB nr 14/17 z dnia 3 kwietnia 2017 r.
 - 16) Pruski W., Jaworowska M. (1963). Prace i badania naukowe prowadzone w Polsce nad regeneracją dzikich koni zwanych tarpanami. PWRiL, Warszawa, ss. 1-108.
 - 17) Stachurska A. (1997). Umaszczenie koników polskich, arabokoników i kuców felińskich w świetle aktualnej wiedzy genetycznej oraz wyników badań własnych. Rozprawy Naukowe, AR Lublin.
 - 18) Vetulani T. (1925). Badania nad konikiem polskim z okolic Biłgoraja. Uniwersytet Poznański, Roczn. Nauk Roln. Leśn., XIV-3, ss. 379–426.

Opracowanie programu ochrony

Redakcja dr Iwona Tomczyk-Wrona

Program został opracowany we współpracy z podmiotem prowadzącym księgę.

Program został pozytywnie zaopiniowany przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych koni, uzyskał pozytywną opinię Przewodniczącej Zespołu Koordynacyjnego oraz został zaakceptowany przez Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB.

Wprowadzono Zarządzeniem

Dyrektora Instytutu Zootechniki

Państwowego Instytutu Badawczego

Nr 69/22 z dnia 15 grudnia 2022 r.

DYREKTOR
dr Krzysztof Duda